

**თანხმობანოშუბიანი არაქართული ბზარების
ღაბოლოებისათვის**

საქართველო იყო და არის მრავალეროვანი ქვეყანა, სადაც კომპაქტურადაა დასახლებული სომეხი, აზერბაიჯანელი, ქურთი და სხვა ეროვნების ხალხი. საკუთარი კულტურული ტრადიციებით, ეროვნული ენით, სკოლებით, თეატრებით, გაზეთებითა თუ ტელევიზიით. დღეს ისინი აქტიურად სწავლობენ საქართველოს სახელმწიფო ენას და ცდილობენ ქვეყნის ძირითად მოსახლეობასთან ინტეგრაციას და არამარტო ქართველებთან, არამედ ერთმანეთთანაც, რაშიც ქვეყნის სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციები თავდაუზოგავად მოქმედებენ. ძალიან სასიამოვნო და საამაყოა, როცა ეს ყველაფერი ქვეყნის გაძლიერებას, გაერთიანებას და მონოლითურობას ემსახურება, ანუ ბედნიერ მომავალს...

მიხედავად ყველაფრისა, ჯერ კიდევ გვრჩება მრავალი მოუწესრიგებელი, ერთი შეხედვით, უმნიშვნელო საკითხი... საქმე ეხება საქართველოს მოქალაქის, მისი იდენტობის დამადასტურებელი დოკუმენტების სწორად, გრამატიკულად გამართულად შედგენის საქმეს.

მოქალაქეობის დამადასტურებელი პირველი დოკუმენტი დაბადების მოწმობაა, რომელზეც დამოკიდებულია შემდგომი საბუთები, პასპორტი, მოწმობები, დიპლომები, სერთიფიკატები, ქორწინების მოწმობა, რომელთა უმეტესობა თუ სრულიად არა, შეცდომით არის შევსებული. მისი სათავე მე-19 საუკუნიდან იწყება, როცა საქართველოში ქართული ენის არმცოდნე, ან გაუნათლებელი მოხელეები განაგებდნენ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ დავსესებულებებს და მათ მიერ დამახინჯებული, დასახინჩრებული გვარები დღესაც დიდ პრობლემას უქმნის ქართულ ორგანიზაციებს. და დღეს განათლებული, უნივერსიტეტდამთავრებული მოხელე, იძულებულია თავისდასამარცხვინოდ, დაემორჩილოს უცხო მოხელის მიერ ოდესღაც დაკანონებულ დოგმას...

ქართულმა ენამ ბევრი გადაიტანა, ბევრიც შეეწირა მის დაცვას და დღეს დემოკრატიისა და სიტყვის თავისუფლების

პერიოდში უხერხულია, სახელმწიფო ენა რომ არ იყოს წელში გამართული... ყველაფერი გასწორდება მაშინ, როცა ენა დაცული იქნება, ანუ, მის კანონებსა და წესებს დაექვემდებარება საბუთი, დოკუმენტი, აბრები, წარწერები ორგანიზაციებსა და ოფისებზე, შეიქმნება კანონი, რომელიც მოაწესრიგებს შეცდომებს, რომელთა შესახებ ჩვენ კვებით ვისაუბრებთ.

მსაზღვრელის ერთი სახეა დანართი, ანუ, არსებითი სახელი, რომელიც მეორე არსებით სახელს საზღვრავს, ჩვეულებრივ-საკუთარს. რომელიმე ადამიანის გვარი მისი სახელის მიმართ დანართი იქნება: რამაზ ჩხიკვაძე, გაბრიელ ჯაბუშანიური, იოსებ ჯაჭვლიანი, ანა მანიანი და სხვა. „როცა სახელი და გვარი ერთად იხმარება წინადადებაში, სახელი უბრუნველია (ხმოვანფუძიანი იქნება, თუ თანხმოვანფუძიანი) ბრუნვის ნიშნებს გვარი მიიღებს“ (შანიძე, 1973: 88).

სახ. სულხან ორბელიანი	აკაკი წერეთელი
მოთ. სულხან ორბელიანი-მა	აკაკი წერეთელი-მა
მიც. სულხან ორბელიანი-ს	აკაკი წერეთელი-ს
ნათ. სულხან ორბელიანი-ის	აკაკი წერეთელი-ის
მოქ. სულხან ორბელიანი-ით	აკაკი წერეთელი-ით
ვით. სულხან ორბელიანი-ად	აკაკი წერეთელი-ად
წოდ. სულხან ორბელიანი-ო	აკაკი წერეთელი-ო

მაგრამ განსხვავებული ბრუნების სურათს გვაძლევს პოსტპოზიციური, შებრუნებული წყობის დანართი:

სახ. ორბელიანი	სულხან	მანიანი	ანა
მოთ. ორბელიანი-მა	სულხან-მა	მანიანი-მა	ანა-მ
მიც. ორბელიანი	სულხან-ს	მანიანი	ანა-ს
ნათ. ორბელიანი-ი	სულხან-ის	მანიანი	ანა-ს(ი)
მოქ. ორბელიანი-ი	სულხან-ით	მანიანი-ი	ანა-თ(ი)
ვით. ორბელიანი	სულხან-ად	მანიანი	ანა-დ
წოდ. ორბელიანი	სულხან	მანიანი-ო	ანა-ვ

შებრუნებული წყობისას, ანუ, როცა გვარი პირველ ადგილზეა და მას სახელი მოსდევს, მსაზღვრელი თანხმოვანფუძიანია და ემორჩილება იმავე კანონს, რასაც თანხმოვანფუძიანი საზოგადო სახელით გამოხატული მსაზღვრელი. ეს ქმნის

ორთოგრაფიულ ნორმას და მისი დაცვა აუცილებლობას წარმოადგენს; კერძოდ, სახელობით, მოთხრობით, წოდებით ბრუნვებში მსაზღვრელს (გვარს) შენარჩუნებული აქვს ბრუნვის ნიშნები (-ი, -მა, -ო), ხოლო საზღვრული (სახელი) იბრუნვის შესაბამისი ფუძის მიხედვით, მაგრამ, როცა გვართან ერთად არის (სიებში, ჟურნალში და სხვა), სახელობით ბრუნვის ნიშანს იგი არ დაირთავს და წარმოდგენილია ფუძის სახით (პოსტპოზიციურშიც და პრეპოზიციურშიც). მაგ: ორბელიანი სულხან და არა ორბელიანი სულხანი; ასევე ხმოვანფუძიანი სახელიც ამის მსგავსად, ფუძის სახით იქნება წარმოდგენილი (სახ. მანიანი-ი ანა; ანა მანიანი), მაგრამ კითხვაზე ვინ ხარ შენ? – სწორი პასუხი იქნება: სულხან ორბელიანი ორბელიანი სულხან: ანა მანგიანი, მანიანი ანა...

გვარი და სახელიც შეიძლება იყოს თანხმოვანფუძიანი და ხმოვანფუძიანი:

სახ. ნანა აფხაზავა	აფხაზავა ნანა
მოთ. ნანა აფხაზავა-მ	აფხაზავა ნანა-მ
მიც. ნანა აფხაზავა-ს	აფხაზავა ნანა-ს
ნათ. ნანა აფხაზავა-ს(ი)	აფხაზავა ნანა-ს(ი)
მოქ. ნანა აფხაზავა-თ(ი)	აფხაზავა ნანა –თ(ი)
ვით. ნანა აფხაზავა-დ	აფხაზავა ნანა- დ
წოდ. ნანა აფხაზავა	აფხაზავა ნანა- ვ

ხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი და საზღვრულის შემთხვევაში იბრუნვის წყვილის მეორე ნაწილი, ხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი (გვარი) I შემთხვევაში იბრუნვის, II –ში კი არა . . . ჩვენთვის მნიშვნელოვანია სახელობითი ბრუნვის ფორმები, ვინაიდან ყველა დოკუმენტში პიროვნების სახელი და გვარი სახელობით ბრუნვით ფორმდება, ჩვენ დავიმოწმეთ ქართული გვარ-სახელები, დასკვნა ასეთია:

თუ თანხმოვანფუძიანი დანართი სახელობით ბრუნვაშია, სახელს ბრუნვის ნიშანი -ი არ სჭირდება, გვარს კი აუცილებლად უნდა ჰქონდეს!

ხმოვანფუძიანი დანართი სახელობითი ბრუნვის ნიშანს არ სჭირდება.

ქართულ ენციკლოპედიურ, დარგობრივ, ტერმინოლოგიურ თუ სხვა სახის ლექსიკონებში, მათ შორის, საკუთარ სახელთა

ორთოგრაფიულ ლექსიკონში, აღნუსხულია მრავალი ქართველი თუ უცხოელი საზოგადო მოღვაწის, მეცნიერის, მწერლის, მხატვრის, კომპოზიტორისა თუ სხვა გამოჩენილი პირის გვარები, მათგან თანხმოვანფუძიან გვარებს სახელობითში დაერთვის ბრუნვის ნიშანი -ი; ამის მიხედვით გვაქვს აინშტაინი, ბაირონი, გოგოლი, დიკენსი, ვიიონი, მანი (Мани), პრუსტი, პუშკინი, სერვანტესი, ფლობერი, შექსპირი, ჩეხოვი, ჰომეროსი... (აფრიდონიძე, 2002: 52).

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩამოთვლილი გვარები მთელ რიგ ენებში, სადაც არ არსებობს სახელობითი ბრუნვის ნიშანი, წარმოდგენილია ფუძის სახით: აინშტაინ, ბაირონ, გოგოლ, დიკენს, ედისონ..., მაგრამ ვინაიდან კითხვაზე „რა?“ ვინ?“ გვპასუხობს სახელობითი ბრუნვის ფორმა, მას თავისი -ი ნიშანი გააჩნია, ამიტომ ყველა თანხმოვანფუძიანი გვარი სახელობით ბრუნვაში საჭიროებს -ი ბრუნვის ნიშანს.

საქართველოს არაქართულ მოსახლეობას უცხო ვერ ვუწოდებთ, უცხოურს ვერც მათ გვარს შევადარებთ, მაგრამ მათი გვარების გრამატიკულად სწორად წარმოდგენა სახელობით ბრუნვაში გადაუწყვეტელ პრობლემად რჩება. თანხმოვანფუძიანი ყველა სომხური გვარი, რომელიც საბუთში ფუძის სახითაა წარმოდგენილი, ქართული საბუთისათვის უცხო და უადგილოა. შევხვდებით დაბადების მოწმობებში, პასპორტებში და მთელ რიგ საბუთებში, შემდეგ ფორმებს: ანჟელა აგაბაბიან, ანა კირაკოსიან, აზატ მკრტჩიან, ელა ტონაკანიან...

ექიმი ტიგრან მაძიკონიან, პროფესორი რუბენ პეტროსიან, გენერალ პეტროს აივაზიან და ა. შ. უნდა იყოს:

ექიმი ტიგრან მაძიკონიანი – მაძიკონიანი ტიგრან

პროფ. რუბენ პეტროსიანი – პეტროსიანი რუბენ

გენერ. პეტროს აივაზიანი – აივაზიანი პეტროს

ბოლო ხანს პერიოდიკაში გაჩნდა ფორმა ნიკო „მარიმ“, ეს უხეში შეცდომაა იმიტომ, რომ თვით ნიკო მარი რუსულად ასე აწერდა თავის გვარს „Мари“, ამიტომაც სახელობითში უნდა იყოს ნიკო მარი, მოთხრობითში – მარ- მა და არა მარიმ.

აღსანიშნავია კიდევ ერთი საკითხი: -ოვა-ზე, -ევა-ზე დამთავრებულ გვართა მართლწერის პრობლემები.

დღევანდელ ქართულ ენაში ამ აფიქსებზე დამთავრებულ გვარების ორი ვარიანტი გამოიკვეთება. ერთმანეთს უპირისპირდება ერთ ფუძის (ერთი და იმავე გვარის) ორი ფორმა.

განსხვავების საფუძველია ადამიანის სქესი. თუ გვარი ქალბატონის საკუთრებაა, იგი ბოლოვდება -ვეა, -ოვა სუფიქსებზე, თუ მამაკაცისაა, მაშინ -ვეი; -ოვი სუფიქსებზე.

ვინაიდან ქართული ენა არ განარჩევს გრამატიკაში სქესის კატეგორიას და ამ სუფიქსიანი გვარები თანხმოვანფუძიანებია, ამიტომ სახელობით ბრუნვაში მას ექნება ბრუნვის ნიშანი -ი; ანუ ნორმას ასეთი გვარების მართლწერაში წარმოადგენს -ოვი, -ვეი... როგორც მამაკაცის, ასევე ქალბატონთა გვარების აღსანიშნავად. მაგალითად: ბაირამოვი, ალიევი, ბაბაშოვი, ნახაპეტოვი, ამირხანოვი, ჯალილოვი და სხვა. მოთხრობითსა და მიცემით ბრუნვაში იქნება: ალიევმა – ალიევს; ბაირამოვმა – ბაირამოვს, ბაბაშოვმა – ბაბაშოვს და ა. შ.

ამასთანავე, გვაქვს ისეთი გვარებიც, რომელთა ბოლოკიდური -ი ფუძისეულია და არა სახელობითი ბრუნვის ნიშანი. ესენია უმეტესად იტალიური, ნაწილობრივ ბერძნული და სლავური წარმოშობის იწ-ზე დამთავრებული გვარები: ვერდი (ვერდიმ, ვერდის); ბელინი, ვივალდი, ჩელინი, პუჩინი, როსინი, დონიცეტი, გარიბალდი, მაძინი, ფელინი, ანტონიონი, მასტროიანი, ვიტი, როსი, დიმიტრიადი, ჩაკალიდი (აფრიდონიძე, 2002: 53), დოსტოვესკი, ჩაიკოვსკი, ლუნაჩარსკი, ბანაშევსკი და სხვა.

გარჩევსათვის უნდა გამოვიყენოთ მოთხრობითი და მიცემითი ბრუნვის ფორმები.

უნდა ჩავსვათ რომელიმე ბრუნვაში მიც. –მოთხრ-ში, ჯერ როგორც ხმოვანფუძიანი სახელი (მაგალითად: ჩეხოვი-მ პუჩინი-მ); თუ ამ ფორმებს თავისუფლად ჩაენაცვლება თანხმოვანფუძიანი ვარიანტი (მაგ; ჩეხოვ-მა, პუჩინ-მა), მაშინ ეს უკანასკნელი ყოფილა მართებული ვარიანტი; ჩვენს შემთხვევაში მართებული ფორმა, როგორც თანხმოვანფუძიანი ვარიანტი, ყოფილა „ჩეხოვმა“ და არა „პუჩინმა“, „პუჩინიმ“ არის მართებული, სადაც „ი“ ელემენტი არის ფუძისეული და არა ბრუნვის ნიშანი (არაბული, 2008: 112).

ამრიგად, თანხმოვანფუძიანი გვარები სახელობით ბრუნვაში (განურჩევლად ქართული თუ არაქართული) ყოველთვის დაირთავს სახელობითი ბრუნვის ნიშანს.

დაშვებული შეცდომების გამოსწორება შეიძლება მხოლოდ შესაბამისი კანონმდებლობის გააქტიურების შემთხვევაში, ვინაიდან შეცდომებს მეცნიერების მიერ მიღებულ დასკვნებს იურიდიული ძალა არ ექნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

არაბული, 2008: ა. არაბული, მეტყველების კულტურის საკითხები, თბილისი, 2008.

აფრიდონიძე, 2002: შ. აფრიდონიძე, ჩვენი ენა ქართული, თბილისი, 2002.

შანიძე, 1973: აკ. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საკითხები, ტომი III, თბილისი, 1973.

Natela Beridze

ABOUT THE ENDINGS OF NONGEORGIAN SURNAMES WITH THE CONSONANT STEMS

Summary

Georgia is a multinational country where Armenians, Azerians, Kurds and peoples of other nationalities live. Today they are actively studying official language of the country and are trying to be integrated with Georgians. But still there are many problems and questions to be settled. One of them is the question of filling the identity card of Georgian citizenship correctly.

According to the peculiarities of the case of determinant and the word it determines, if the name of the person ending in consonant is in the nominative case, it doesn't need a mark of the nominative case, but the surnames must have it, though the names with the vowel ending don't need it.

The surnames with the consonant stems always add the mark of the nominative case.

The mistakes can be corrected by activating of the corresponding law, as the scientific conclusions don't have the legal power.